

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

TREDIE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

Dr. phil., Præst.

FØRSTE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1874—77.

Thorslundemagle Kirke i Smørum Herred.

Ved afd. Justitsraad **Steen Friis.**

Thorslundemagle Kirke bestaaer af Langhus, Chor og Sacristi samt Klokketaarn og Vaabenhus.

Langhuset er det ældste Parti, opført af Fraadsténs- og Kridtsténsquadre i tvende Murskaller med udfyldt Mellemrum af smaa Kampstén i Kalklag. Af dens oprindelige smaa, rundbuede Vinduer (2 paa hver af Sidemurene) er kun ét tilbage, men selv dette er lukket ved Mur fra Lysningen udefter. Murene synes ganske at savne Fundament eller Grundstén. De ere, saavidt man kan skjønne, opførte paa den løse Sandbund og have oprindeligt kun baaret Bjælkeloft og Blytag. Begge dets Gavlmures inderste Partier til Taghøjden staa endnu med udhugne Bueaabninger ud mod det senere tilbyggede Chor og Taarnbygninger. Saavel Materialet som Vinduesformerne vise hen til det 12te Aarhundrede som Bygningstid, hvilket yderligere bestrykes ved den gamle Sténdaabs romanske Form og Ornamenter. Der er noget senere indlagt tvende Murstens Hvelvinger med Krydsbaand uden samtidig at støtte Sidemurene ved Murstivere. Der er særlig Grund til at formode, at denne Forandring er foretaget samtidig med Tilbygning af Chor og Sacristi, der begge ere opførte af Murstén udad til og Kridtsténsquadre indad til, ligeledes med udfyldt Mellemrum af Kamp i Kalklag, men med et

godt Fundament af utilhuggen Kamp. Førstnævnte har en sténsat Krydshvælving, indfortandet i Murværket og altsaa samtidig med dette. Sidstnævnte har en Tøndehvælving mellem Chor og Gavlmur, hvis Taggavl viser en Kam med lige Skraasider uden Aftrapning (romansk Stil). Dens Mure hvile paa et forsvarligt Underlag af Rullesten ligesom Chorets. Alle Tagene over fornævnte 3 Bygninger vise samme Højde og Bredde. En lav og smal rundbuet Døraabning forbinder Chor og Sacristi. Der er Adskilligt, der taler for, at disse tvende Bygninger tilhøre det 13de Aarhundrede. Klokketaarnet, Vaabenhuset og Ringmuren om Kirkegaarden maa ansees for samtidige. Skiftegang i Murværket og det højt over Jordsmonet fremspringende Fundament, der særlig under Taarnmurene og Ringmuren antager store Dimensioner af Rullestén, pege hen til Slutningen af 14de eller Begyndelsen af 15de Aarhundrede. De aftrappede Taggavle og det samme Ornament af Halvkors paa Taglisterne henviser til denne Tid. —

Blandt mærkelige Inventariestykker skulle vi først nævne:

1. Den gamle Altertavle fra 1561.

I Juli 1874 nedtoges en gammel, oliemalet Billedtavle, der hængte over Vaabenhusdøren ind til Thorslundemagle Kirke, for at renses og, om muligt, istandsættes. Farverne fandtes lagte paa Kridtgrund, men de vare afskallede paa mange Steder og Krideringen havde løsnnet sig fra Trætavlen. Billedet med Ramme er 1 Al. 8" højt og 2 Al. 3" bredt. Paa Hovedrammestykket staar følgende Indskrift:

Hæc tabula adornata fuit consilio D. Joannis Jacobi, pastoris huius ecclesiæ Anno Domini etc. 1561.

Sammenholdes denne Indskrift med Anm. k. i Hofmans Fundatssamling (1764) Tom VII Side 35, hvor Thorslundemagle Altertavle omtales saaledes: »Alteret er opsat 1561, renoveret 1620, da Kay Rantzau til Rantzausholm var Slotsherre paa Kjøbenhavns Slot« — da er man ikke mere

i Tvivl om, at Billedet har tjent som Altertavle i Thorslunde Kirke siden Reformationstiden eller rettere siden 1561, og at daværende Sognepræst sammesteds har tilraadet at vælge Emnet til Fremstillingen. Dette Valg er da gaaet ud paa at fremskaffe en Billedtavle, der paa en let opfattelig Maade kunde tjene til Vejledning baade for Gejstlige og for Lægmand, om hvorledes de vigtigste kirkelige Handlinger burde udføres ¹⁾.

Her møder os imidlertid den Vanskelighed, at dette Alterbillede ikke ret svarer til Aaret 1561, eftersom Kunstneren har ladet Communionen foregaa efter en Skik, der alt var afskaffet 1540 ved den i dette Aar afholdte Provincialsynode, hvor det blandt Andet hedder om Maaden, hvorpaa man skal gaa til Herrens Bord, at al Omvandring her efter skal være afskaffet ²⁾; men i Billedet er netop Communionen fremstillet som foregaaende efter den ved Synoden 1540 afskaffede Skik. Hver Communicant sees i Billedet enkeltvis at træde frem og knæle foran Alteret for at annamme Sacramentet. Man nødes herved til at antage, at nærværende Billedtavle er en Copi efter et andet kirkeligt Billede, der er ældre end Synoden 1540. Denne Gising bestyrkes derved, at, saafremt Billedet var et originalt Maleri, vilde Sognepræsten sikkert have foranlediget, at Kunstneren havde henlagt de af ham fremstillede Handlinger

¹⁾ Det havde stedse ligget Biskop Peder Plade (der var afgaaet ved Døden Aaret iforvejen, 1560) stærkt paa Sinde at bringe Kirkeskikkene efter det lutherske Lærebegreb i Samklang med samme. Med dette Maal for Øje havde han alt i Aaret 1538 udgivet en dansk Oversættelse af Luthers Enchiridion eller Haandbog for Præster, og det er ikke usandsynligt, at han ogsaa har ladet male kirkelige Billedtavler til Anvisning om, hvorledes de nye Kirkeskikke burde udføres. Det er i al Fald i denne Retning, Sognepræsten i Thorslunde er gaaet, da han tilraadede at male denne Altertavle til sin Kirke.

²⁾ •Circuitio abolcatur•. Pont. Ann. III, 251. Sammensteds bestemmes, at alle Mandspersoner i Forening, saa mange Pladsen tillod, skulde knæle for Alteret til Højre, og alle Qvinder til Venstre.

til selve hans Sognekirke, medens nu alt i Billedet tyder hen paa, at disse Handlinger ere fremstillede som foregaaende i en af Hovedstadens Kirker¹⁾. Præsten Jens Jepsen

har altsaa tilraadet at tage Copi efter en Billedtavle, der er ældre end 1540, uden at agte paa, at Altergangstjenesten i anførte Aar var bleven rituelt forandret.

¹⁾ De locale Forhold passe ikke til Thorslunde Kirke, langt mindre tyde Dragterne hen til en Landsbymenighed, og allermindst de fire til samme Tid fungerende Geistlige.

Prædikestolen er i Billedet anbragt ved den søndre Sidemur af Choret. Den er uden Lydhimmel, uden Ornamenter og saa primitiv i Formen, at man maa antage den for improviseret og tilhørende en Tid, der ligger meget nær ved Reformationsaaret 1536, da man for hurtigst muligt at fremskaffe de til den nye Kirkeforfatnings Ritus fornødne kirkelige Inventariestykker maatte benytte hvad dertil laa nærmest ved Haanden ¹⁾. Prædikanten er en yngre Gejstlig, iført den side Overkjortel (casula) uden Stola eller Hals- og Haandlin. Han holder en opslagen Bog i venstre og gesticulerer med højre Haand. Det er Skriftebørnene han taler til ²⁾. Man faar uvilkaarlig Følelsen af at høre den strænge Bodsprædikant. Tilhørerne synes bodfærdig bevægede, men Skriftefaderens Øje synes dog nærmest fæstet paa og hans Haand udstrakt mod den foran Alterbordet knælende Qvinde, til hvem Alterpræsten rækker Oblaten.

Alterbordet er ligesaa tarveligt udstyret som Prædikestolen. Det har en hvid Dug og et grønt damasceret Klæde. Af det gamle Alterskab er kun Fodstykket tilbage. I dets Sted er anbragt et Crucifix. Alterlysene ere tændte, men de afvige ligesom Lysestagerne kun lidet fra almindelige Husholdningsgjenstande af samme Slags. Foran Alterbordet ere tvende Gejstlige beskæftigede med at uddele Sacramentet. Den ene ved den nordre Side (Qvindesiden) af Alterbordet, iført Messehagel og Skjorte over den side Casula, men uden Stola, Hals- eller Haandlin, holder Alterdisken i venstre og rækker Oblaten ³⁾ med højre Haand

¹⁾ Man vil huske paa, at der ikkun saare sjældent fandtes Prædikestole i Kirkerne i den catholske Tid.

²⁾ Denne Anskuelse kan jeg ikke dele. Jeg antager, at det er Prædiken i Almindelighed, der fremstilles, og ikke Skriftebogen. Man erindre, at den Gang brugtes det private Skriftemaal.

H. F. Rørdam.

³⁾ Oblaten er dobbelt saa stor, som de nu brugelige ved Communionen, og Disken ligner baade i Form og Størrelse en almindelig Tallerken. Alt bærer Spor af den Omhu, hvormed man søgte

ned mod en knælende Qvinde. Ved søndre Side af Alterbordet (Mandssiden) sees en ældre Gejstlig, klædt som den forrige, men uden Messehagel, holdende Kalken i baade Hænder og bøjende sig ned mod en foran ham knælende Mandsperson. Man skjelner tydeligt, at det er rød Viin, der uddeles.

Nord for Alteret viser Billedet en Daabshandling. Døbefonden indtager sin traditionelle Plads ved Indgangsdøren. Præsten holder selv Barnet over Daaben med venstre og døber det med højre Haand. Han oplæser Daabsformularen af en Bog, som Degnen holder opslaaet saaledes, at Texten vender mod Præsten og Bindet af Bogen holder op mod Degnens Bryst²). Barnet er i Svøb, omviklet med røde Baand, der ere lagte i 3 Kors, 2 paa Brystet og 1 paa Huen. Denne holdes af en Qvinde til Venstre for Degnen. Den anden Qvinde paa højre Side af Præsten maa sikkert have baaret Barnet til Daaben. Bag disse staa Daabsvidnerne, hvoriblandt en ung Qvinde med rige Haarfletninger og gyldent Halsbaand.

Hvor interessant denne Altertavle end synes at maatte være, blev den dog i Begyndelsen af dette Aarhundrede fjernet fra sin i Aarhundreder hævdede Plads, idet Kirkesynet for 1805 udsatte den som upassende for et Alterbord og fordrede dens Borttagelse, hvorefter fulgte et kgl. Rescript af 28 Dec. s. A., der paabød, at Altertavlerne i begge Pastoratets Sognekirker skulde nedtages og Alterbordene flyttes ud paa Chorgulvene, for at Præsten, naar han forvaltede Sacramentet, stedse kunde være vendt mod Menigheden. Dette Paabud blev efterkommet, men ikke uden Yttringer af Misnøje fra Sognebeboernes Side; Thorslunde-

at fjerne alle Inventariestykkerne, der havde været benyttede af den catholske Gejstlighed. Ogsaa den gamle Døbefond er forsvunden og en ny anskaffet i Renaissancestil.

1) Denne Skik følges endnu i den reformerte Kirke.

2) Endnu Skik i den catholske Kirke. Bogen er i Qvart og har røde Begyndelsesord til hver Artikel.

maglerne synes at have været stærkest berørte af denne Forandring og androge derfor om, at den nedtagne gamle Altertavle maatte gives en anden Plads i Kirken, hvorefter den anbragtes over Indgangsdøren til Kirken fra Vaabenhuset¹).

Sporene af den 1620 foretagne Renovation kom frem paa flere Steder under Rensningen af Billedet. Den fugtige Kirkeluft har hurtig mættet Kridtgrunden og derved frembragt farveløse Pletter. Krideringen er ikke fornyet, hvor den er falden bort, men Farverne ere paa saadanne Steder lagte paa den nøgne Træbund, men heldigvis er Krideringen for største Delen kun bortfalden paa Drapperier og Vægflader i Billedet.

Ved Siden af den første dygtige Konstners Pensel, som vi kunne følge i Figurernes smukke Gruppering og Plastik samt i de forskellige Udtryk, der er givet hver enkelt Hoved for sig, møde vi andre Steder i Billedet et forfejlet Perspektiv og en urigtig Skyggelægning, til Exempel i Rumforholdene, en unaturlig gennem Vinduer indtrængende Luftfarve og hist og her forvredne Inventariestykker. Det forekommer mig derfor utroligt, at en og samme Haand har kunnet producere saa meget Slet ved Siden af saa meget Godt i et og samme Billede, og man nødes derfor til at tro, at en eller anden Landsbyhaandværker har fundet Lejlighed til ved en ham betroet Reparation af Billedet at indmale sine egne forkerte Syn i samme. Se vi bort fra disse og betragte kun det Sunde og Sande i Billedet, skal det indrømmes, at denne Tavle ikke alene har historisk og

¹) I Aarene mellem 1822 til 1844 udsatte Synsretten hvert Aar, at Alterbordene i Ishøj og Thorslunde Kirker savnede de fornødne Altertavler. Thorslunde Kirke erholdt endelig en Altertavle 1846, malet af Historiemaler Wegener, og Ishøj Kirke en do., malet 1861 af Historiemaler Eddelien. Efterhaanden som de gamle Sognebeboere i Thorslundemagle bortdøde, tabtes Interessen for den gamle Altertavle, og der var i Aaret 1874 intet til Hinder for, at den skjænkedes til Museet for nordiske Mindesmærkers Bevaring, hvor den nu vil være at see.

især kirkehistorisk Betydning, men at den ogsaa har Krav paa vor Opmærksomhed som et respectabelt Kunstværk fra den tidligere og bedre Renaissancetid.

2. Døbefonden.

Ved Skrivelse af 18de September 1805 approberede Stiftsøvrigheden daværende Stiftsskriver Bings Indstilling, om at Thorslundemagle og Ishøj Kirkers ældgamle Døbefonder af Stén maatte sælges og nye Træfonder anskaffes. Ved den famøse Auction 10de April 1806, der skilte Roskilde Domkirke af med saa mange interessante og kostbare Inventariestykker, solgtes ogsaa fornævnte Stenfonder, der købtes af tvende Borgere i Roskilde. Thorslunde Døbefond benyttedes i mange Aar som Vandtrug til en Slibesten og kom endelig i herværende Hospitalslæge Schjøtzts Eje. Da nærv. Forf. imidlertid havde faaet Vished om, at bemeldte Fond ikke kunde være nogen anden, end den, der havde hørt til Thorslunde Kirke, henvendte han sig til Ejeren med Begjæring om at faa den tilbage, hvilket med stor Beredvillighed blev indrømmet. Den maatte selvfølgelig underkastes en gennemgribende Restauration, forinden den kunde gjengives Kirken til Afbenyttelse som Døbefond. Denne lykkedes imidlertid over al Forventning, og efter netop et halvt Aarhundredes Lidelser og Udlændighed gjengaves Døbefonden 1856 til Kirken, hvor den er en sand Prydelse og forhaabentlig i mange Slægter vil tjene som Døbefond. Det er en finslebet Sandsten med rundt udhulet og dyb Cavitet, som de ældste romanske, i hvilke Daaben foretoges ved Neddypning, udvendig afslæben i en Ottekant. I alle 8 Flader er udhugget Søiler og Rundbuer, omvundne med Palmeløv¹⁾. Octogonen

¹⁾ Dette Ornament findes anvendt i Ninives og Babylons Monumenter baade som indlagte Farver og i ophøjet Arbejde. Det fandtes i Jerusalems Tempel og anvendtes i de ældste christne Mindesmærker, hvor det var Martyriets Symbol.

sluttes forneden i tvende snoede Baand, hvorfra den gaar over i en Firkant, som almindeligt for de romanske Døbefonders Sidedeling. Foden eller Stolen er hul for at kunne bortføre det consecrerede Daabsvand til Kirkens indviede Grund efter Daabshandlingen. Da man 1806 afhændede Stenfonden, havde man beholdt det udbuklede Messingdøbefad, der passede nøje til Stenfonden. Der er kun frelst saare lidet af de værdifulde Gjenstande, der forsvandt efter Auctionen 1806, men netop derfor bliver enhver af disse Gjenstande, man er saa heldig at redde, saa meget kjærere, og man maa ikke undres over, at Vedkommende tilegner sig saadant som Fortjeneste.

3. Ligstén.

Paa Kirkegaarden op mod Sacristigavlen ligger en blaa Granitstén med Dybhugninger. Sognebeboerne mene, at den ved Hugningen fremkomne Figur skal forestille tvende Skibsankere med én Stamme. Sagnet beretter, at Stenen er kommen fra Kjøge Strand og er lagt over en Skibscapitain, der forulykkede paa Søen. Den hører upaatvivlelig blandt de ældste christne Ligstén hos os.

I Choret foran Knæfaldet ligger en Ligstén med følgende Indskrift:

Claudius Fuert Hafn. Pastor Thorslundæ et lishøyæ
† 1635 — 59 ætatis¹⁾.

Ved Siden mod Nord en do. med Opstandelsen afbildet foroven og derunder Indskriften:

Tyge Henriksen Buck, Sognepræst til Thorslundemagle og lishøy † 1677 — 36 Aar gammel.

Syd for Alteret en Ligsten med følgende Indskrift:

Her hviler min Fader Jens Paludan Ripensis, fød 1697. Rector ved den latinske Skole i Ringsted 1723, Sognepræst i Thorslunde og lishøy 1734. Gift med Lotte Helene Ha-

¹⁾ Om denne Mand se foran S. 292—4

sebarth † 1753. 2den Gang gift med Christense Lønborg.
 † 1782 som Jubellærer.

Hans Paludan Sognepræst til Storøen i Bergens Stift
 lagde denne Steen.

4. Taarnklokkerne.

Den store Klokke har følgende Indskrift:

Der × mand × skref × MDLXXXV × blef × denne ×
 Klokke × støft × i × Herr × Christoffer × Jacobs × Holtu ×
 Tid × som × paa × den × Tid × hafde × vert × Sonnepræst ×
 i × XI × Aar × Kierkeværre × Henni × Pedersen × oc ×
 Olfe × Knusen × Gud × gifvid × det × vere × skedt × til ×
 Gussn × Ere ×

Den mindre Klokke har som Indskrift:

J. H. Andreas fecit hanc campanam.

